

NĚKTERÉ ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY DOKAZOVÁNÍ

(6. kap.)

doc. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., JUDr. Jan Hlaváček, JUDr. Pavel Kroulík

Novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. zavedla pět zvláštních způsobů dokazování, resp. samostatných důkazních prostředků, jimž jsou konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě (§ 104a–§104e). Platný trestní řád se snaží vyhovět požadavkům praxe a nadále považuje tyto prostředky - oproti dřívější obecné a neúplné úpravě v § 93 odst. 2 a § 94, navíc zaměřené nepřesně ve vztahu k výsledku obviněného, nebo považované za způsoby ohledání³⁸ - za samostatné způsoby dokazování, resp. samostatné trestněprocesní úkony. Ustanovení § 93 odst. 2 o rekognici ovšem nedoznalo změny, takže trestní řád nyní upravuje způsob provádění tohoto důkazního prostředku na dvou místech.

Zákon stanoví v jednotlivých ustanoveních procesní podmínky provedení těchto důkazních prostředků. Vedle trestněprocesní povahy jsou kriminalistickou vědou považovány za **metody kriminalistické praktické činnosti**, zejména pokud jde o plánování, taktiku provedení a jejich dokumentaci.

V. Prověrka na místě (§ 104e)

Prověrka na místě je důkazní prostředek, spočívající v doplnění nebo upřesnění údajů důležitých pro trestní řízení, které se vztahují k určitému místu, a to zpravidla za osobní přítomnosti podezřelého, obviněného, poškozeného či svědka.

Prověrka na místě se používá například v situacích, kdy se obviněný při páčání dílčích útoků trestného činu pohyboval na různých místech, nebo tehdy, když je třeba zajistit věci, které obviněný odcizil a uschoval na jednom či více místech a je ochoten ukázat tato místa orgánům činným v trestním řízení, či v případech, kdy za účasti poškozeného je dokumentován způsobený následek atd.

Prověrka na místě je nejméně náročná na přípravu. Nelze ji ale samozřejmě podceňovat, neboť i prověrka může mít zásadní význam, například při ztotožňování napadených objektů, hledání věcí důležitých pro tr. řízení apod.

Příklad: Při vyšetřování vraždy homosexuála v Praze 4 se pachatel ihned po zadržení doznal a vypověděl, kam odhodil klíče od bytu poškozeného. Prověrka byla provedena bezprostředně po tomto jeho vyjádření za přítomnosti obhájce a klíče byly nalezeny. Byl tak získán významný důkaz, který obviněný již v dalším řízení nemohl dost dobře zpochybnit.

Cílem prověrky na místě je objektivizovat předchozí výpovědi, nebo získat nové důkazy.

Trestní řád stanoví, že na postup při prověrce na místě se přiměřeně užijí ustanovení o vyšetřovacím pokusu (§ 104e odst. 2).

Prověrce na místě musí logicky předcházet výslech podezřelého, obviněného nebo svědka. Z něho pak musí vyplynout důvodnost prověrky. Prověrka – jak z názvu vyplývá – je vázána na místo činu. Vždy tedy půjde o porovnání zjištěných skutečností s reálným stavem na místě činu a tím ke zjištění nových důkazů.

Tento úkon však nemá prvky experimentování nebo obnovování původní situace, tudíž ho nelze zaměňovat s vyšetřovacím pokusem nebo rekonstrukcí. Jestliže (jak je výše uvedeno) lze v některých případech připustit absenci podezřelého, obviněného nebo svědka u vyšetřovacího pokusu, u prověrky na místě je to vyloučeno. Účast těchto osob se zde předpokládá (a je nezastupitelná, například obhájcem, příbuzným apod.), bez nich ztrácí úkon smysl. Jelikož se ale jedná o procesní úkon, existuje podmínka nevynutitelnosti úkonu. Osobu nelze k účasti na úkonu donutit. U prověrky na místě by měla být nezúčastněná osoba, pokud je ji možné zajistit.

Nelze tedy za prověrku na místě považovat případy, kdy se v rámci ověřování určité skutečnosti na místě něco ověřuje experimentálně, tedy když se mění nějaké podmínky. Prostě a jednoduše: Při prověrce na místě podezřelý, obviněný nebo svědek přímo na místě ukazují svoji činnost, jak o tom vypověděli při výslechu, popisují nebo ukazují místa, věci nebo situace.

Snad nejčastějšími případy v praxi bývají situace, kdy pachatel (podezřelý, obviněný) ukáže orgánům činným v trestním řízení, kam ukrýl odcizené předměty (ty lze vyzvednout ze skryše), kudy přišel a kudy odešel z místa činu (tam lze dodatečně najít a zajistit stopy jeho pohybu), jak probíhal děj jeho trestné činnosti z hlediska časového a prostorového.

Příklad: Před lety se zaměstnanec jedné bývalé vysoké školy rozhodl odcizit výplaty personálu školy. Pracoval v úseku, který měl na starosti bezpečnost ochrany objektu. Znal tedy velmi detailně celé zázemí ochrany. Připravil naprosto dokonalý plán, který jednou v noci, krok po kroku, se svým kumpánem realizoval. Až do okamžiku, když v kanceláři vedoucího ekonomického úseku podle předpokladu nenašli rezervní klíče od trezoru. Pachatel se rozhodl k riskantnímu kroku – nepozorovaně odcizit originální klíče od trezoru z místnosti ostrahy objektu. Ve vteřině vymyslel nový plán, jak odlákat ostrahu z místnosti, což se mu kupodivu velice snadno povedlo. Jakmile získal klíče, vrátil se k původní časové ose plánu, trezor otevřeli, peníze odcizili, dokonce se jim další lší podařilo klíče od trezoru vrátit na původní místo a v tichosti objekt i s lupem opustili. Kdyby se jeho kumpán jednou v opilosti v hospodě nepochlubil, že „ted“ už bude dobře“, dost obtížně by se asi loupež objasnila. V sérii nejrůznějších procesních úkonů, které se tenkrát v rámci objasňování tohoto závažného případu konaly, byla i prověrka na místě, která měla prokázat, zda-li bylo možné se zmocnit klíčů od trezoru tak, jak při výslechu uvedl obviněný. Dlužno dodat, že hlavní pachatel (již v postavení obviněného) při objasňování případu úžasně spolupracoval, přesně a detailně opakoval, co se dělo na místě činu, upřesňoval všechny okolnosti, i když o nich měl původně kriminalista jinou představu. Svoji roli na „vstřícném“ chování pachatele možná sehrálo to, že všechny úkony byly dokumentovány videozáznam, což byl v té době ještě dosti neobvyklý technický prostředek, a – jak bylo později potvrzeno psychologickým znaleckým posudkem – pachatel měl sklony k exhibicionismu. Prostě se ukazoval před kamerou!

Daleko častější jsou v praxi případy, kdy pachatel de facto dovede orgány činné v trestním řízení k oběti trestného činu nebo k předmětům, které odcizil, anebo k nástrojům, které při páčání trestné činnosti používal.

Příklad: Rovněž před lety šetřili příslušníci bezpečnosti v jednom moravském městě jakýsi případ a v této souvislosti navštívili kvůli svědecké výpovědi staršího občana v jeho bydlíšti. Tento člověk byl sběratelem starožitností. Jeden z příslušníků posléze podlehl pokušení, následně se vloupal do bytu sběratele a odcizil zde vzácné tepané kalichy, mísy a šálky. Časem, když už myslel, že se na případ zapomnělo, se je snažil prodat. Věci se hnuly. Příslušník bezpečnosti byl zadržen a vyslýchán. Dlouho mlžil. Když se pak nakonec přiznal, že předměty odcizil, vodil policisty po různých místech v okolí a tvrdil, že předměty zahodil tam či jinde. Vždycky to byly nějaké skládky, nebo místa, kam mohl přijít kdokoliv. Tvrdil, že předměty asi někdo našel a odnesl je. Nejspíš spoléhal na to, že až si odpyká trest, sám si je (někde) vyzvedne. Tato vyšetřovací verze se začala jevit jako důležitá. Kriminalista si při analýze spisového materiálu všimnul, že vždycky, když obviněný „vymyslel“ nové místo, kam předměty odhodil, vyjíždělo se z města po stejné silnici, která vedla přes mostek nad malou říčkou. Kriminalista se na to pachatele při jednom z dalších výslechů zeptal. Už při položení otázky, kde zaznělo silnice, mostek, říčka, obviněný velmi znejistěl, začal se potit, koktat a vymýšlet si. Bránil se sice i další nabídkou „na projížďku po kraji“, ale nakonec souhlasil (důležitá podmínka, která musí být poznamenána v protokolu o výslechu – pozn. aut.). Když se auto zastavilo na mostku přes říčku, sesypal se a všechno přiznal. Potápěči našli pod mostkem poklad za statisíce korun.

Jiný příklad: Jeden z prvních případů spadajících do kategorie počítačové kriminality, který se stal po revoluci v roce 1969, a který byl dostatečně medializován, postihl jednu významnou českou banku. Pachateli (zaměstnanci této banky), který se následně hájil tím, že jenom chtěl ukázat na nedokonalý počítačový systém, se podařilo vybrat z různých kont miliony korun. Peníze se nikdy nenašly, i když bylo uskutečněno bezpočet nejrůznějších procesních úkonů. Prověrku na místě ale nebylo možné realizovat. Pachatel totiž nepřiznal, kam peníze schoval. Pointa toho případu je kuriozní: I když se ke schovaným penězům pachatel nakonec po propuštění z vězení dostal, bude mít smůlu. Po rozdělení Československa přestala tehdy platná emise bankovek platit.

Ze druhého příkladu je patrné, že není co prověřovat, jestliže obviněný či podezřelý při výslechu neuvede podstatné okolnosti, které mají být prověrkou prověřeny.

Prověrka na místě může být prováděna jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem. V přípravném řízení přichází provedení prověrky v úvahu po zahájení trestního stíhání, lze si však za určitých okolností představit její provedení i před zahájením trestního řízení jako úkon neodkladný a neopakovatelný (za podmínek stanovených zákonem).

Z taktického hlediska se doporučuje nechat podezřelého, obviněného či svědka po přivedení (přivezení) na místo činu volně vyprávět o tom, co si pamatuje. Před tím je ale potřebné vhodnými otázkami ověřit, zda-li osoba poznává místo činu a podle čeho. Zejména při časovém odstupu od spáchání trestného činu se může z řady důvodů (stavební činnost, roční období aj.) jevit místo činu zcela jinak, než si osoba pamatuje. Toto je nutné zadokumentovat. Jakmile se osoba prostorově a časově orientuje, a je-li dostatečně aktivní, nechá se, aby pokud možno sama demonstrovala svoji činnost, případně činnost jiné osoby, anebo ukázala místo, kde zakopala mrtvolu, odcizené věci apod.

Obligatorní metodou dokumentace prověrky na místě je protokol. K dokumentaci je nanejvýš výhodné využít videozáznam, protože prověrka na místě je vlastně dynamickou záležitostí. V průběhu přípravy technické dokumentace úkonu musí *kriminalista* dohodnout s kriminalistickým technikem čím a jak bude úkon dokumentován a jak se mezi sebou budou dorozumívat, aby bylo zaznamenáno vše potřebné. Chaotické počínání orgánů činných v trestním řízení (včetně přítomných policistů a dalších osob) na místě může narušit hladký průběh úkonu, dokonce může ovlivnit chování a jednání osoby, kvůli níž se prověrka uskutečňuje.

Rovněž je nutné zabránit (očekává-li se například nalezení oběti trestného činu - mrtvoly), aby na místo úkonu měli přístup pozůstalí, jakož i novináři nebo veřejnost. Podle okolností případu je potřeba předem připravit účast dalších specialistů (hasičů, záchranné služby, pohřební služby), včetně policejních expertů nebo soudních znalců. Po nalezení mrtvoly je nutné, aby okamžitě následovalo ohledání místa činu.

Z uvedeného je zřejmé, že i tak „jednoduchý“ procesní úkon, za který by mohla být považována prověrka na místě, vyžaduje dokonalou přípravu organizační, personální a materiálně-technickou.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY

1. ZÁKONY

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.

Vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

2. INTERNÍ AKTY ŘÍZENÍ POLICEJNÍHO PREZIDIA ČESKÉ REPUBLIKY

Závazný pokyn policejního prezidenta (dále jen „ZP PP“) č. 100/2001 ke kriminalistickotechnické činnosti Policie ČR ve znění ZP PP č. 84/2004.

ZP PP č. 55/2002, kterým se stanoví jednotný postup Policie České republiky při zpracování osobních údajů při plnění úkolů Policie České republiky v souvislosti s trestním řízením.

ZP PP č. 130/2001, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení, ve znění pozdějších předpisů (41/2004, 78/2004, 88/2004, 12/2006).

3. PUBLIKACE

Hlaváček, J. – Protivinský, M.: Praktická kriminalistika, vyd. Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 2007.

Chmelík, J. a kol.: Rukověť kriminalistiky, vyd. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., Plzeň, 2005.